

“Felsefesiz İlahiyat” Mümkin Mü?

Mevlüt Uyanık

Prof. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş:

Durum Tespiti:

Ağustos ve Eylül 2013 tarihleri Türkiye Yüksek Eğitim ve Öğretim Tarihi açısından çok boyutlu incelemeyi hak edecek bir sürece işaret etmesi açısından önemlidir. 12 Eylül 1980 fiilî askerî darbe, 28 Şubat 1997 post-modern darbe süreçlerinde sürekli olarak İlahiyat fakültelerine yönelik operasyonlar yapılmasını yaşamıştık; ama muhafazakâr ve demokrat bir yönetim olarak nitelendirilen AKP hükümeti döneminde ilahiyat fakülteleri programlarında felsefe ve gurubu derslerine yönelik bir operasyon yapılması çok ilginç bir girişim oldu. Yönetimi ele geçiren ve güce sahip olduğunu sanan herkes bir şekilde ilahiyat fakülteleri müfredatı ile oynamayı hak olarak görmeye başladı. Önceki süreçlerden 1980 İhtilali’nden sonra kız öğrenciler için kontenjan sınırlaması ve başörtüsü yasağı getirilmişti. Yüksek İslâm Enstitüleri, (şimdi yapılmak istenen İslamî İlimler projesi ile benzerliği ayrıca araştırılmalı) ilahiyat fakültelerine çevrilmişti. 28 Şubat süreci yargılanıyor ve nasıl toplumsal mühendislikler yapıldığı ve ilahiyat fakültelerinin kontenjan ve müfredatları ile sürekli oynandığı da hâlâ akıllarda. 28 Şubat süreci tahribatı önemli oranda giderildi ve ilahiyat fakülteleri kadro ve öğrenci kontenjanı açısından önemli gelişmeler yaşadı, müfredatındaki aksaklıkları kısmen giderildi.

2013 yazında güya 28 Şubat tahribatını gidermek için yapıldığı iddia edilen ama tersten de olsa bir toplumsal mühendislik projesi ile daha karşılaştı İlahiyat fakülteleri. Felsefe Tarihi ve İslâm Ahlâk Felsefesi derslerinin alenen kaldırıldığı, felsefe grubu derslerinin ve dahi İslâm Tarihi derslerinin budandığı, Arapça, Kur’an ders saatlerinin artırıldığı ve Temel İslâm Bilimleri merkezli bir müfredat, oy çokluğu ile YÖK’ten çıkartıldı. Bunun akademik ve etik temellerinin olmayışının yanı sıra kanun ve yönetmeliklere de aykırı olarak çıkarıldığını söyleyen akademisyenler ve bu eleştirilere destek veren basın yayım kuruluşları temsilcilerinin sivil tepkileri karşısında bu hatadan (şimdilik) dönüldü.

Soru(n)

Bir şekilde güç elde eden ya da güce yakın olduğunu düşünen kendi iyi tasavvuru çerçevesinde düzenlemeler/tanzimat yapmaya çalışıyor. Bunu her ihtilal dönemi yaşadık, ama niye bu son dönemde yaşıyor, anlamakta zorlandık. Aynı YÖK, niçin bir hukuk veya siyasal bilgiler fakültesinin müfredatına doğrudan müdahale yapmayı aklından bile geçirmiyor? Çünkü yapılan zaten yasal değil, büyük tepki alacaklarını biliyorlar, ama bazı güç odakları ilahiyat fakültesi olunca, “arka bahçe” olarak mı görülüyor da “istediğimizi yaparız” tavrına giriyor, sorusu zihinleri meşgul etmeye başladı.

Peş peşe açılan, kontenjanları sürekli artırılan ve yeterli elemanı olmayan ilahiyat fakültelerindeki eğitim ve öğretimdeki eksiklikler, yanlışlıkları, kırılmalar artırmıştır. İltam ile yaygınlaşan eğitim aksaklıklarına bu sefer fazla öğrenci, ikinci öğretim ilave edilmiş, öğretim üyeleri sadece derse giren elemanlara dönüşmüştür. İstihdam sorunları, toplumun farklı birimlerinde İlahiyat fakültesi mezununa duyulan ihtiyaçlar, bunların yetiştirilmesine dair yaşanan kırılmalar, felsefe ve grubu derslerini budayarak, temel İslâmî disiplinlerin derslerini çoğaltılarak mı yapılacaktır? Sorunların mahiyeti, nitelik ve niceliği arasındaki farkı gözden kaçırmanın bir zihniyet, niceliksel olarak birini azaltır, diğeri çoğaltırsam, çözümü bulurum diye düşünmüş olsa gerek. Kaldı ki, bu süreçte, 28 Şubat süreci ile öğretmenlik yapma hakları elinden alınan bunun için yeni bir okuma sürecine tâbi tutulan ve bu anlamda bir tıp fakültesi mezunu gibi uzun eğitim gören ilahiyat mezunlarının durumunu gündeme getiren de olmadı.

Çelişki:

Her iki ihtilalle de hesaplaşan bir yönetim olarak ortaya çıkan, Avrupa

Birliği projesine önem veren, özgürlükçü bir yeni anayasa yazımını başlatan ve en önemlisi de Müslüman dünyada tek sosyal demokrat laik bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin muhafazakâr demokrat hükümeti döneminde bu niteliklerin kazanımlarını bilen bir yönetim zamanında bu uygulama nasıl olabilir?

Birkaç YÖK üyesinin planladığı ve tepeden inme bir şekilde dekanları

toplayarak kabul ettirmeye çalışılan ve buna dair bir kararı, müfredatın ilgili fakülte kurulu ve Üniversite senatosunca yapılmasını öngören YÖK kanunu ve yönetmeliğine aykırı olarak oy çokluğu ile çıkartılması ve kendi iyi/doğru tasavvurunun totaliter bir üslupla uygulanmaya çalışılması nasıl bir zihniyeti temsil etmektedir?

Ayrıca burada yaşanan durum, “ilahiyatçılardan felsefeci olmaz, onlar

dogmatik zihniyete sahiptir, felsefe ise eleştirel ve sorgulamak ve sorgulayıcı bir zihne sahip olmak demektir” diyen zihniyet ile paralele düşmektedir. Gerekli bir öteki sağlayarak, paradoksal gibi gözüksede tersten bu

bakış açısına hizmet etmektedir.

En önemlisi de, bu dönemde “Felsefe bölümleri ilahiyatlaşıyor.” söylemini dile getirerek mevcut siyasal iktidara çok sert eleştiriler ortaya koyanlar¹ karşısında ironik bir durum ortaya çıkıyor. Felsefe bölümlerine ilahiyat mezunu ve buralardan doktora yapanların istihdamını felsefi düşünce için en büyük tehlike gören zihniyete de yeni müfredat dayatması yapanlar paradoksal bir şekilde hizmet etmiş oluyorlar.

Zihniyet Sorunu

Gösterilen tepkiler karşısında karar şimdilik geri çekildi. Yukarıda

“şimdilik” ibaresi koymamızın nedeni de, bunun bir zihniyet sorunu olduğu ve gösterilen tepkileri hâlâ anlayamadıklarını düşündüğümüzdenidir, yoksa kendilerinin haklılığından/doğruluğundan şüphe duyduklarını kanaatinde değilim. Çünkü kararın geri çekilmesinden sonra yapılan konuşmalar, yayınlanan videolar ve seviyesi oldukça düşük tartışmalara baktığımızda ortaya çıkan zihniyet sorununu gözlemlemek mümkündür.

Bunun ülke dışına yönelik boyutu şudur: Eğer felsefesiz ilahiyat projesi uygulanmış olsaydı; Türkiye, Osmanlı döneminin tanzimat, ıslahat süreciyle elde ettiği birikimi, Daru'l-Fünun geleneğiyle beslediği ilahiyat eğitimini, felsefe, sosyoloji, psikoloji disiplinleriyle beslediği ve bölge ülkelerine örnek olan modelini kaybedecekti.

Böylece tekrar medrese zihniyetine, yani bunun Arap ülkelerindeki uygulandığı şekil üzere “Külliyetu’ş-Şeria” adı altında, herkes kendi siyasal yapısına meşruiyet sağlayan birimlere dönülecekti! Nitekim bütün Müslüman ülkelerde hep aynı Kur’an ve Sünnet temel ilkeler olarak kabul ediliyor, ama Tahran, Kahire, Riyad, Amman, Kabil, İslamabad da birbirinden tamamen farklı okumalar yapıyor ve mezunlar yetiştiriliyor. Buralardan yetişenler belki Arapça’yı daha iyi biliyorlar, çoğunun ana dili zaten, ama uygulamaların son tahlilde İslâm’ın barışçı yüzüne mi, yoksa mevcut totaliter yapılara ya da “İslamofobi” ya mı hizmet ettiğine dikkat etmek gerekiyor.²

1 <http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/felsefe-ilahiyata-donusturuluyor-haberi-22369?page=1><http://www.toplumsalbilinc.org/forum/index.php?topic=14629.0>
<https://www.facebook.com/ortakyasamportalisyafasi/posts/198587310162748>
krş: www.eilahiyat.com/index.php/ilahiyat-haberleri/1468-felsefe...

2 Mevlüt Uyanık, *Arap Baharının Mezhepçilik ve Kabilecilik Bağlamında Analizi*, Eski ve Yeni Dergisi, sayı 25, 2012, ss. 84-93; *Arap Dünyasında Dönüşümler: Yemen*, Kamu’da Sosyal Politika Dergisi, yıl 5, sayı 18, 2011/3, Ankara, Memur Sen, ss. 28-42. <http://www.haberlotus.com/2011/10/18/Arap-dunyasinda-donusumler-yemen/>
<http://www.haberlotus.com/2012/01/21/İslam-demokrasi-ve-siddet-baglaminda-koktendincilik-kavraminin-tahlili/>; a.mlf, *Medya ve Müslüman İmajı*, Müslüman İmajı, Diyanet Vakfı Yayınları, (Kutlu Doğum Haftası Bildirileri 1995). Ankara.287-294 (1996) Sönmez Kutlu, *Mezhepler ve Geçmişte Geleceği Kurma İdeolojisi Olarak Selefilik* 2023 Dergisi sayı:143, 2013, Selefilik özel sayısı, s.9

Bir yıl Ürdün, 4 ay Yemen de kalmış, akademik çalışmalar yapmış ve diğer Arap ülkeleri ile İran'ı görmüş; iki yıl Kırgızistan'da eğitim ve öğretim faaliyetinde bulunmuş bir akademisyen olarak ilahiyata dair disiplinleri beşerî/manevî disiplinlerle harmanlayarak okuyan ve bu anlamda İslâm dünyasında örnek ve tek model de çözülmüş olacaktı! Bu ülke dışına ait bireysel tespitlerim, bir de “zihniyet problemi” nin içeriye yönelik boyutu vardır:

Dindar/ Din(i)dar Nesil Mi?

Yaşanan sorunların pedagojik, sosyolojik, boyutları araştırılmadan, dünyada yaşanan siyasî, dinî ve ekonomik sorunları mukayeseli olarak incelemeyen Arapça ve Kur'an derslerini arttırarak, tefsir, hadis, fıkıh derslerini kronolojik/ahbarî olarak daha fazla okutmakla mı ilahiyat fakültelerinin verimliliği artırılacaktır? Eğer ilahiyat fakültelerine alınan asistanlar önce Arap ülkelerine gönderilerek orada master ve doktora yapılırsa sorunu çözeceğini sananlar, tam tersine farklı bir ortamın (patrimonyal/ebevi nizam) kültürünü buraya taşımaya çalışıyorlar ki, bu neo-elefi zihniyeti güçlendirmekten başka bir şeye yaramaz. Bunun farkına varılması ise güçlü bir tarih felsefesi okumayı gerektirir.

İşte bu nedenle bu yaşanan süreç, aynı zamanda bir zihniyet durumuna işaret etmektedir. İçlerinde yaşadığı çelişkiyi “Dindar nesil” iddiasında bulunan bir yönetimin zamanında *Felsefe Tarihi* dersiniyanı sıra *İslâm Ahlâk Felsefesi* dersini kaldırmak istemekle gösterdiler.³ Bu süreçte hızlarını alamayıp, İslâm Tarihi dersini budamış, Türk Din Musikisi dersini Sanat Tarihi içinde verilmesini talep edilmiş, Türk-İslâm Edebiyatı dersi hal edilmeye çalışılmıştır. İslâmiyet'in ilk dönemlerinde siyasî ve fikrî farklılaşmaları, kurulan fırka/hizb/partileri, bunların günümüze yansımalarını (Türkiye açısından Alevilik-sünnilik sorunu) ayrıntılı olarak inceleyen *Mezhepler Tarihi Anabilim Dalı*'nın Anabilim dalı olmaktan çıkarıp, salt teorik müzakereler olarak görülmesine yol açacak bir şekilde Kelâm disiplininin altına yerleştirmek ne demektir?

Aslında felsefe tarihini kaldıralım derken, Hz. Âdem'den itibaren

başlayan ilahi bilgilenmeleri sadece son pratiğe indirgemeleri, işlem ve kaplam ilişkisini dışlayacağını idrak edemediler. Son tahlilde aslında ilk insandan itibaren dünyada refah ve ahirette felahı sağlayacak ilkelerin bütünü günümüze kadar taşıyan fikirlerin hepsinin mukayeseli analizini gerektirdiğinin bile farkında varamadılar. Bunun için güçlü bir mantık bilgisi ve felsefe tarihi/hikmet/düşünce tarihi bilgisi gerekiyor diyelim, ama nebi ve/ya resullerin getirdiği ilahi bilgileri, bunların hayata uygulanması

3 Mevlüt Uyanık, Dindar Nesli, Müsbet Milliyetçilik ve Said Nursî, http://www.yeniasya.com.tr/yazi_detay.asp?id=5327; İslam Ahlak Felsefesi Dersi Kaldırılarak mı, Dindar Nesil Yetiştirilecek?, <http://www.haberlotus.com/?p=4989>; <http://www.corumhakimiyet.net/YazarlarDetay/3275/FotoGaleri.aspx>

sırasında yaşanan kırılmaları bilmeden nasıl bir din eğitimi verilebilir ki, sorusu da akıllarına gelmedi galiba! Böylece farkında olmadan muhalifi/düşmanı oldukları sekülerizmin/dünyevileşmenin tuzağına düştüler.

Ayrıca yazılı ve görsel basında “Felsefesiz İlahiyat” müzakerelerine hiç katılmayıp, sonucu bekleyen ve ondan sonra “bilge bir hakem” konumunda fikirler serdedenlerde vardı. Bunların sanki önerdikleri hususlara müzakerelerde hiç değinilmemiş gibi “bilgiç” tutumları da ilginçti! Yaşanan bu sorunların geçirdiğimiz tarihsel süreçler, laiklik uygulamaları, mevcut toplumsal farklılaşmalar ve hizmet alan birimlerin farklılıkları, bunlara yönelik hizmet verecek ilahiyat mezunlarının neliği üzerine hiçbir şey söylenmemiş, barika-i hakikat müsademe-i efkârdan çıkacağını gösteren çalıştaylarla sorunların masaya yatırılması gerektiği hiç vurgulanmamış gibi, kerameti kendinden menkul tavırları da ayrıca incelenmesi gereken hususlardandır. Velhasıl bu süreç, din öğretimi ve/ya eğitimi açısından oldukça ilginç bir bilgilenmeye yol açtı.

Siyasî Boyut:

Kararın geri çekilmesi “dindar nesil” ve muhafazakâr demokrasi söyleminde bulunan Hükümet açısından oldukça önemliydi. “Pozitif laiklik” anlayışı ile son on yılda gerek Arap Dünyası ve Afganistan Pakistan Hattı; gerekse İç Asya’daki Türk devletlerinin Halkı Müslüman ama devlet laik, muhafazakâr ve dinî ve millî değerlerine hürmetli bir yönetici kesimine sahip Türkiye’den beklenen umutlar kararmak üzereydi. Arap Baharı adı altında enerji üretim merkezlerinden önemli bir yere sahip olan Arap dünyasını yeniden dizayn süreci ile başlayan Suriye olayları ile iyice kırılmaya uğrayan Modern Demokratik Laik Bir Devlet imajının yıpranması bu müfredat olayı uygulansaydı artacaktı. Zira bu bölgeler enerji üretim ve arzının olduğu yerler olup sürekli bir istikrarsızlık hali yaşamaktadır. Bu durum, radikalizm, fundamentalizm adı altında Neo-selefi/vahhabi, Hizbu’t-Tahrir, Cemaat-i Tebliğ gibi İslâm’ın barışçı ve esenliğini taşıdığını iddia eden ama birbirleriyle çatışan gruplarca temin edilmektedir. Bir de bunların alt yapı sağladığı silahlı örgütlenmeler var ki, bunların neler olduğu ve İslâm dünyasında neler yaptığı malumunuz. Kısacası medeniyetler arası savaş tezine karşı, medeniyetler arası diyalog söyleminde bulunan ve islamofobi ile mücadele eden hükümet, eğer bu karar geçseydi, diğer Arap ülkelerindeki eğitim biçimine dönüşen bir İslâmî ilimler söylemi ile karşılaşacaktı.⁴

4 Mevlüt Uyanık, *Medeniyetler arası Çatışma Tezlerinin Analizi - Medeniyetler İttifakı ve Türkiye'nin Katkısı- Medeniyet Özel Sayısı Sayı : 21-22 - Muhafazakar Düşünce* <http://www.eilahiyat.com/index.php/arsivi/kategoriler/ilahiyat-hoca-makaleleri/1358-medeniyetler-ittifak-ve-tuerkiyenin-katkisihhttp://www.ixirhaber.com/medeniyetler-ittifaki-ve-catismacozum-surecine-turkiyenin-katkisi-makale.2837.html> http://www.academia.edu/3746702/Islam_Demokrasi_ve_Siddet_Baglaminda_Kokten_Din_cilik_Kavraminin_Tahlili http://www.academia.edu/4076234/Uyanik_Mevlut_Arap_Baharinin_Mezhepcilik_ve_Kabilecilik_Baglaminda_Analizi Medeniyet İçi Savaş mı? <http://www.haber10.com/makale/35316/#.Um0I6nA71PE>

Özellikle 15/06/2013 tarihinde Bişkek'te sunduğum ve gerek Asya'daki kardeş ve akraba topluluklar için gerekse Arap dünyası ile Afganistan-Pakistan hattındaki Müslüman halklar için nitelikli bir model olan Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinin işlevini anlatan bildirden sonra ülkeye dönünce, yaşadığım kırılma tam bir şok yarattı. Çünkü örnek olabileceğini söylediğim model, *İslâm Ahlâk Felsefesi* ve *Felsefe Tarihi* derslerinin kaldırılması, diğer felsefe grubu derslerinin ise budanarak; adı geçen yerlerdeki eğitim sistemlerine benzetilmek istenmekteydi. Bu haksız, yönerge ve yönetmeliklere aykırı, akademik ve etik değerlerden uzak tutuma karşı tepkiler hemen geldi ve ülke çapında yaygınlaştı, bunun üzere karar geri çekildi.⁵

6. Yöntem

Felsefeciler, burhan yöntemi gereği hakikate dair kim ne getirirse getirsin ona şükran duyarlar, ama bu getirilenin aynen kabulünü gerektirmez, eleştirel ve rasyonel bir şekilde inceler, kabul eder ya da reddeder veya yeniden bir yorum üretir, varlık bilgi ve değer üzerine tutarlı bir sistem oluşturmaya çalışır. Bu açıdan felsefe, ilahiyat disiplinlerine dair insanlığın düşünsel birikimini incelemek için yöntem olarak da görülebilir. Tikel de, tümel/evrensel/küllî hakikatlerin oluşmasına ve temel sorulara verilen cevapları analiz etmesine yarayan bir yöntem arayışıdır felsefe. Diyalektik ya da cedeli yöntemi benimseyenler ise, kendi hakikatlerinden ve iyi tasavvurlarından o kadar emindirler ki, herkesi buna göre şekillendirmek istemektedirler. Oysa araştırmalarda yöntem son derece önemlidir, nerede hangisini kullanılacağı bilinmezse yanlışlıklara yol açar. Bazıları analoji, bazıları ikna, bazıları rivayeti, bazıları deneyi, kimisi de ispat yöntemini kullanır. Biz ise, Kindî'nin dediği gibi, araştırılan konuya göre yöntem se-

5 Mevlüt Uyanık, Selevi ve Felsefi usulup: <http://www.anahaberyorum.com/atayurt-ve-anayurt-nerkezli-bir-okuma-makale.4799.html> <http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/ilahiyat-makaleleri/ilahiyat-uzerine/2857-28-subat-felsefesiz-din> <http://www.anahaberyorum.com/felsefecinin-diliyle-hakikat-in-nihai-temsalcisi-olarak-peygamberimiz-makale.5022.html>

<http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/ilahiyat-makaleleri/ilahiyat-uzerine/2838-felsefesiz-din-egitimi>

<http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/kategoriler/ilahiyatci-yazarlar/191-mevlut-uyanik/2838-felsefesiz-din-egitimi>

<http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/kategoriler/ilahiyatci-yazarlar/191-mevlut-uyanik/2839-turkiyedeki-ilahiyat-fakulteleri>

<http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/kategoriler/ilahiyatci-yazarlar/191-mevlut-uyanik/2846-felsefesiz-din-egitimi-iii>

<http://www.haberlotus.com/?p=4953>

<http://www.anahaberyorum.com/felsefesiz-din-egitimi-ve-ilahiyat-fakultelerinin-islevi-makale.4988.html>

<http://www.anahaberyorum.com/islam-ahlak-felsefesi-kaldirarak-mi-dindar-nesil-yetistirilecek-makale.5005.html>

<http://www.anahaberyorum.com/felsefesiz-din-egitimi-ile-zafer-bayrami-kutlanirmi-makale.4985.html>

<http://www.anahaberyorum.com/28-subat-sureci-yargilanirken-felsefesiz-din-ogretimi-makale.5009.html>

<http://www.haberlotus.com/?p=4953> Bu sürece dair literatür taraması için bkz.

<http://serdargunes.wordpress.com/category/islam/ilahiyat/>

çeriz. ⁶Amaç:

Bu metnin hedefi, ilahiyat fakültelerinde İlahi olana dair bilgilenmeyi artırmayı irfanî bilgi olarak görüp, bilge ile bilgiçlik/sofistlik arasındaki farka dikkat eden ilahiyat disiplinlerinin felsefi boyutunu incelemektir. Felsefi disiplinlerin bireysel, toplumsal unsurları inceleyip, kişinin kendini tanıma süreci ile Rabbini de tanıyacağını, kendisiyle barışık bir nesil yetiştirmeye katkı sağlayacağını vurgulamaktır. Felsefi disiplinlerden soyutlanan bir ilahiyat eğitimin neo-selefi bir söyleme dönüşeceğini, bunun da mevcut Arap ülkelerindeki eğitim ve öğretimden farksız olacağına dikkat çekmektedir.

Türkiye’de İlahiyat Fakülteleri

Osmanlı devletinin dağılmasıyla birlikte yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti eski dönemin birçok kurumunu terk etmiş, ama Diyanet İşleri Başkanlığı devam ettirmiştir.⁷ Osmanlı Devleti’nde modernleşme hareketi neticesinde Avrupa tarzında bir üniversite, Daru’l-Fünun adıyla 1845 yılında kuruldu. 1900 yılına kadar üç kez fasılalarla açılıp kapanan üniversite, Abdülhamit’in tahta geçişinin 25. yılından itibaren eğitimine aralıksız devam etti. 1900 senesinde aynı zamanda İlahiyat Fakültesi (Ulum-ı Şeriye) bölümü de hizmete girdi.⁸

Osmanlı eğitim ve öğretiminde önemli bir işlev gören Daru’l-Fünun bünyesindeki ilahiyat fakültesi Cumhuriyetin kuruluşu ile görevine devam etti. Dar’ül-Fünun’a muhtariyet veren kanun layihası 1924’te müzakere

6 Ebu Yusuf Yakup b. İshak el-Kindi, “İlk Felsefe Üzerine”, *Felsefi Risaleler*, çev. M. Kaya, İstanbul, 1994, s.11; Ekrem Sarıkcıoğlu: *Felsefe ve İlahiyat*: <http://www.flsfdergisi.com/say5/115-124.pdf> Mevlüt Uyanık. http://www.academia.edu/4680114/Ifade_Ozgurlugu_-_Islam_Felsefe_Tarihi_Acisindan_Bir_Sunum

7 Osmanlı Devleti’nde din işleri Meşihat Makamlığı’ncaŞeyhülislam eliyle yürütülürdü. 1920 yılında Ankara’da kurulan Meclis Hükümetinde Meşihat, “Şer’iye ve Evkaf Vekâleti” adıyla “Bakanlık” olarak yer almış, 1924’e kadar da bu statü aynen devam etmiştir. Din hizmetlerinin politikanın dışında ve üstünde tutulması gerçeğinden hareketle 3 Mart 1924 tarihinde Şer’iye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak yerine, Başvekâlet bütçesine dahil ve Başvekâlete bağlı Diyanet İşleri Reisliği, bugünkü adıyla Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur, T.C.Anayasasının 136. maddesinde belirtildiği üzere Diyanet İşleri Başkanlığı, genel idare içinde yer alan bir kamu kurumu olup, “laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışmayı ve bütünlüşmeyi amaç edinerek özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdür. İlgili kanunda da bu görevler, “İslâm Dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, Din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek” şeklinde belirlenmiştir. Başkanlık din hizmetlerini ifa ederken ve yönetirken mezhep, eğilim, kültür ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın toplumun her kesimine eşit hizmet sunmaya, kişilerin dinin gereklerini yerine getirme veya getirmeme özgürlüğüne saygılı olmaya büyük özen göstermektedir

8 Ali Arslan, Darulfunun İlahiyat Fakültesi Fakülte Meclisi’nin kurulması ve ilk meclis zabıtları (1911-1912). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5 (13),2007, 9-36. c Değerler Eğitimi Merkezi. <http://www.dem.org.tr/ded/13/ded13mak1.pdf>

edildi. Kanunla Talimatname metni arasında İlahiyat Fakültesinin diğer Fakülteler arasındaki yeri bakımından küçük bir fark olduğu gibi, kanunda

Medrese, talimatnamede Fakülte tabiri yer almıştır. İlahiyat Fakültesi adı da artık ”*Şer’i ilimler Şubesi*” yerine geçmiştir. Bu fakülte 1933 yılına kadar öğretime devam etmiştir. 1933’te Dar’ül-Fünun’un lağvedilerek yerine kurulmuş olan İstanbul Üniversitesinde İlahiyat Fakültesi’ne yer verilmedi. Sadece Edebiyat Fakültesine bağlı “*İslâmî İlimler Enstitüsü*” kuruldu.⁹

İslâmî ilimleri modern eğitim ve öğretim yöntemleri ile okutacak, diğer fakültelerden farkı olmayan akademik ve ilim merkezi olacak bir şekilde ilk İlahiyat Fakültesi 1949 yılında Ankara Üniversitesi bünyesinde açılmıştır.¹⁰ Burada dini ilimler ile felsefe, sosyoloji, psikoloji ve sanat tarihi disiplinleri bir arada verilmiştir.¹¹ Daha sonra Yüksek İslâm Enstitüleri¹² ve Erzurum Atatürk Üniversitesi bünyesinde İslâmî İlimler Fakültesi açılmıştır. Sayıları hızla artan Yüksek İslâm Enstitülerine sadece imam-hatip lisesi mezunları kabul edilmiş, diğer iki fakülteye lise mezunları da alınmıştır. Ben de lise mezunu olarak İlahiyat eğitimi alanlardan birisiyim.

1980 askerî darbesi ile buralarda okuyan kız öğrencilere kota getirilmiş ve %5 ile sınırlı tutulmuş, ardından başörtülerini açmaları istenmiştir.

9 Bu fakültede Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkah Tarihi, Kelam Tarihi, MabUdüt-tabiiyat, Tasavvuf Tarihi, Tarih-i Edyan, İçtimaiyat, Ruhiyat, Ahlak, İslam Felsefesi Tarihi, İçtimai Ruhiyat (dini hadislerin tetkiki nokta-i nazarından), Tarihi Felsefe, Türk Tarihi Dinisi, İslam Felsefesi”. dersleri okutulacaktır. Münir Koştas Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi: kuruluş ve tarihçesi, pdf, s.6-7; <http://tr.scribd.com/doc/38824256/ilahiyat-fak-tarihi> <http://tr.pdfsb.com/readonline/5a564e426577682b57334e3544586c6d56413d3dArslan>, Ali. Agm, s.12

10 Kuruluşu sırasında MEB Tahsin Banguoğlu’nun konuşması ilahiyat fakültesinin işlevini net bir şekilde ortaya koymaktadır: Biz memleketimizde eski medrese tarzındaki tedrisatı yeniden canlandırmak ve onun yetiştirdiği tarzdaki adamları yeniden yetiştirmek düşüncesinde değiliz. Bundan kat’i olarak ictinap kararındayız. Mektep ve medrese yüzyıl müddetle, Tanzimat’tan bu yana yanyana çalışmışlar ve memleketimizde iki türlü zihniyete sahip insan yetiştirmişlerdir. Bu iki türlü zihniyet sahibi insan bir asır boyunca süren dahili bir zihniyet mücadelesi içinde yuvarlanmışlardır. Tesisine teşehbüs ettiğimiz İlahiyat Fakültesi bu zihniyetle çalışan bir müessese olmayacaktır. Memleketimizi münevverlerimizi yeniden bu zihniyet mücadelesine asla düşürmemek kararındayız. Bu ilmi camia içerisinde teşekkül edecek bu müessesenin yetiştireceği yüksek din adamları sivil ve asker bütün münevverlerimizle aynı zihniyette, aynı emelde insanlar olacaklardır. Bu itibarla İlahiyat Fakültesi müspet bir ilmi camia içerisinde kurulacak ve bazı irticai hareketlere cesaret vererek şöyle dursun, onları menetmem, onları selbetmek ve onları yok etmek fonksiyonunu icra edecektir. Tanzimat’tan bu yana kurulmuş bütün müesseselerimiz gibi İlahiyat Fakültesi de bir meşale olacaktır ve hurafeciler bu meşaleden yarasarlar gibi kaçacaklardır. İlimden bu memlekete hiç bir zaman zarar gelmemiştir. Yeniden bir ilim meşalesi yakıyorsanız, bu meşaleden de ancak fayda hasıl olacaktır. Ancak ışık, aydınlık hasıl olacaktır. Koştas, agm, s.10

11 1953-1954 yılında yapılan program için bkz. Koştas, agm. S.11

12 1965 yılında Kayseri’de kurulan Yüksek İslam Enstitüsü , Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı dört yıllık bir yüksek okul olarak açılmıştı . Bu ad ve statü ile 17 yıl hizmet verdikten sonra, 20 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile İlahiyat Fakültesine dönüştürülerek Erciyes Üniversitesi’ne bağlanmıştır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C3%BCKsek_%C4%Boslam_Enstit%C3%BCs%C3%BC

Bu kota daha zeki kız öğrencilerin gelmesine neden olmuş, bir süre sonra anlamsızlığı görüldüğü için kaldırılmıştır. 28 Şubat 1997 yılında yaşanan postmodern darbe ile ilahiyat fakülteleri tekrar kısaçak altına alınmış, yeniden başörtü problemi çıkmış ve kontenjanları düşürülmüştür.

İlahiyat fakülteleri içinde İlköğretim Din Kültürü Öğretmenliği Bölümü adı altında yeni bir bölüm kuruldu ve buralar daha sonra 2006 yılı itibarı ile eğitim fakültesi bünyesine aktarıldı. 2012 yılında İlköğretim Din Kültürü Öğretmenliği Bölümü tekrar ilahiyat fakülteleri bünyesine aktarıldı, ama mahkeme süreci bitmek üzere ve muhtemelen tekrar eğitim fakültelerine gidecek. Bu ikiliğin ortaya çıkardığı sorunları giderecek çalışmalar yapılmalıdır. Bu bağlamda, MEB ve DİB ihtiyacını karşılamak üzere eleman yetiştiren ilahiyat fakülteleri 1998 yılına kadar eğitim fakültesi statüsünde olduğu 28 Şubat 1997 süreci ile Fen Edebiyat Fakültesi statüsüne alındığı unutulmamalıdır. Oysaki ilahiyat fakültelerinin bir görevi de Din Öğretimine Öğretmen yetiştirmektir. İlahiyat fakültesi statüsünde eğitim fakültesi içinde bir bölüm yer almadığı için din öğretimi konusunda Öğretici adayı yetiştiren tek fakültedir. Bu nedenle İlahiyat Fakülteleri, Fen Edebiyat ya da diğer fakülteler gibi değerlendirilemez.

İlahiyat fakülteleri şuanda bile imam-hatip liselerine öğretmen yetiştiren tek fakülte ve bölümdür, ama öğrenci formasyon için ek eğitim almak zorundadır. Türkiye'nin her açıdan demokratikleşmeyi öncelediği bir dönemde yenidenana yapıya yönelik müdahalelerde bulunmak yerine, yetkililer 14 yıl önce alınan formasyon hakkının iadesi için çalışmalıdır.

Din Kültürü Öğretmenliği bölümü sadece Din Kültürü Öğretmeni yetiştirmekte ve buradan mezun olan kimseler imam-hatip liselerine atanamamaktadırlar. Bu nedenle açılan ilahiyat fakültelerinde aynı hatalara düşmemek için ilahiyat fakültelerinde formasyon eğitimi olmalıdır. Din Kültürü Öğretmenliği Bölümü gibi ayrı bir bölüm yerine Din Öğretmeni ya da Meslek Dersi Öğretmeni olmak isteyenlere ilahiyat fakültesi içinde seçme hakkı tanınacak şekilde yetiştirilmelidir. Fakülteler, Türkiye'de olduğu gibi 1998 öncesinde olduğu gibi din öğretiminde tek yetkili kurum olmalıdır.¹³

Bu kısa ve teknik bilgilerden sonra yaşadığımız sürecin arka planını analiz edersek, “ilahiyat” terimini bile değiştirmeye kadar varan ve felsefesiz bir din eğitimi/öğretimi vermeyi hedefleyen zihniyeti anlama imkanı olabilir.

13 <http://www.ilahiyatliyiz.biz/?p=142>; eğitim fakültelerinde durum için de bkz. <http://www.is-metemre.com/13-fen-edebiyat-fakulteleri-bitiyor-mu.html>

Philosophy/Bilgelik Sevgisi Nasıl Misosopy/Nefrete Dönüştü?

Bu bağlamda ilk önce cevabını aramamız gereken soru şudur: Felsefe denilince niçin aklımıza önce batı gelir?

Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim-öğretim kurumlarında verilen felsefe öğretimi denildiği zaman hemen aklımıza Batı Felsefe Tarihi gelmektedir. Antik Yunan Felsefesi'nden başlayarak, günümüze kadar geldiği şekliyle öğretilen Batı Felsefesi, biricik ve evrensel düşünce tarihi olarak bizlere sunulmaktaydı. İnsanlığın düşünce tarihindeki diğer felsefeler (İslâm, Hind, Çin vb) dışlanarak hazırlanan kitapların çoğunluğu 19. yüzyılın hâkim felsefi akımı olan Pozitivizm ile şekillendiği hususu artık herkesin malumdur. Oysa eğer, felsefe varoluşun -hem dış dünyanın ve hem de insanın iç dünyasının- gizini düşünerek çözme uğraşı ise, düşünce tarihi, elimizdeki yazılı belgelerden çok daha eksi bir tarihte başlamış olmalıdır. Hâlbuki hikemi bilgiye/tılsımlı taşa ulaşmanın yolunu salt pozitivist bakış açısına indirgemenin , ortaya bir sürü taş kafalı felsefecileri çıkarması doğaldır.

Bu sözü edilen zihniyet, Türkiye Cumhuriyeti'nin elitlerinin kültür politikasını da önemli oranda belirlemişti. Bunda Selçuklu ve Osmanlı Düşünce tarihlerini yok saymaya çalışarak, kökenlerimizi Etiler, Sümerler'den başlayarak Greko-Romen temelli Batı felsefesinden hareketle oluşturulma çabalarının etkisi büyüktür. Muasır medeniyet seviyesine ulaşmakla batılaşmak özdeş kılındığı için burada üretilen bilgi ve bilim anlayışının yegâne yol gösterici olduğu, bunların dışındaki bilgi türlerinin ise anlamsız, dolaşısıyla üzerinde durulmasının hiç gerekmediği önermesi kabul gördü.

Bu sürecin kökenini Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar geri götürmek mümkündür.(1839) Anadolu İnsanı, Şinasi'nin şahsında pozitivism ile tanıştı. Auguste Comte'nin M. Reşit Paşa'ya mektup yazarak *İnsanlık Dinine* daveti ve *Pozitivist İlmihal* ile amel edilmesi talebiyle bu tanışıklık muhabbete dönüşmeye başladı. Pozitivist-materyalist öğretiy Beşir Fuad, Abdullah Cevdet, Baha Tevfik, Rıza Tevfik ile popülerleşmeye başladı. Bu grup daha sonra ismi bile pozitivist öğretilen mülhem olan *İttihad ve Terakki* (progressandorder) Cemiyeti içinde etkinlik göstermeye başladı.

Bir “dogma” şeklinde dayatılan pozitivist öğretilere karşı, felsefeci, son tahlilde, bu bakış açısını da tahlil ederek, farklı alternatifler sunmalıdır. Her şeye rağmen ilahiyat fakültelerinde bu yapılmaya çalışılan budur. Batı Felsefesinin, biricik ve evrensel düşünce tarihi olarak bizlere sunulmasının hata olduğu üzerinde duruluyor. Şimdi “felsefe tarihini kaldırınca bu sordandan kurtulmuş mu olacaktınız? Yoksa aslında felsefesiz bir ilahiyat ile dogmatiklik tezine tersten destek mi verecektiniz?” diye sormak gerekiyor. Aslında İslâmî İlimler veya başka isimler altında açılan din eğitimi veren fakültelerde fiilen Felsefe Tarihi yok, bu ihtiyacı İslâm Felsefesi Anabilim dalında görevlendirilen öğretim üyeleri vermeye çalışıyor ki, bu ayrıca incelenmesi gereken bir ironidir.

Felsefeyi dışlayarak bu pozitivist/dogmatik yapı desteklenmiş olmayacak mıydı? Olacaktı; çünkü felsefe, seçenekleri çoğaltmaktır, insanın iradesini güçlendirmektir. Nitekim tarihte de, pozitivist yapıyı eleştiren âlimler yok muydu? İsmail Fenni (Ertuğrul) Ahmed Hilmi, M. Ali Ayni, İzmirli İsmail Hakkı gibi aydınlar pozitivist eğilimi eleştiriyorlardı, ama 1930’lu yıllarda H.Reichenbach ile birlikte Viyana Çevresi pozitvizmi baskın olmaya başladı.

Buna bir de, insanların akıllarına, felsefeci denilince, meraklı ama hayatın somut gerçekleriyle ilgisi olmayan fikir ve ideallerin peşinden giden, çözümsüz sorulara anlaşılmaz ve sürekli olarak birbiri ile çelişen cevaplar veren, fildişi kulede oturan bir kişi imgesi gelmesi eklenince, felsefe ile uğraşmak toplumsal bir intihara özdeş görülmeye başlandı.¹⁴ Bu bağlamda, “bilgelik sevgisi” olarak genel tarifi verilen felsefenin niçin günümüzde; özellikle kendini dini değerlere öncelik verdiğini söyleyen din(i)dar (Harun Anay hocamızın tabiriyle dindarımız) kesimlerde, hikmetten nefrete (misosophy) dönüştüğünü anlamak biraz daha kolaylaşmaktadır.

Bu tür kabullerin sonucunda, fiili sömürgeyi hiç tatmayan anadolu insanı, fikrî sömürgeyi bütün boyutlarıyla yaşamaya başladı, eğitim ve öğretiminde en azından Anadolu’daki bin yıllık geçmişini ve düşüncesini yok sayması sonucunda tam bir zihinsel parçalanmayı süreci geçirmeye başladı. Oysa Anadolu ve Mezopotamya bölgesi dünyadaki birçok medeniyetin beşiği idi.

Kültürel kodlarımızda yer eden bu felsefi birikimin sentezi durumundaki İslâm düşüncesi devre dışı kalınca, eğitim, geleneksel-modern, doğu-batı, akıl-vahiy, din-bilim ikileleriyle verilmeye başlamıştır. Hâlbuki İslâm klasik kaynaklarının büyük kısmı, önce epistemolojik bir temellendirme yaparak bilginin kaynaklarını, güvenilirliğini tartışıyor, sonra sorunları incelemeye başlıyordu. Bilginin kaynakları olarak önce duyusal ve akli bilgi sonrada doğruluğundan emin olunan (haber-i mütevatir) bilgi veriliyordu. Üstelik insanlığın bütün düşünce birikimini haber-i mütevatirin ilk kısmı olarak değerlendiriyor, sonra vahyi bilginin verileri inceleniyordu.

Bu şekilde bir tarihsel deneyime sahip olmasına rağmen Tanzimat’tan itibaren başlayan kırılma, yeni eğitim sisteminde daha yoğun oldu. Tahsili boyunca aldığı felsefe ve diğer sosyal bilimlerde, gözle görmediği, elle tutmadığı; yani metafiziksel olan hiç bir şeye inanmaması gerektiğini öğrenen genç nesil, evinde ve çevresinde pozitvizmin ve materyalizmin reddettiği metafiziksel unsurlar olan “Allah”, “melekler”, “ahiret” gibi kavramlarla büyütülmeye devam etti. Özellikle vahyi bilginin de içinde bulunduğu her

14 Mevlüt Uyanık, *Felsefe Dediğin Ne İşe Yarar?*, <http://www.eilahiyat.com/index.php/arsiv1/kategoriler/ilahiyat-hoca-makaleleri/879-felsefe-dedine-e-yarar>

türlü metafiziksel bilginin devre dışı kalmasıyla oluşan bu ikilemin insanımızın zihinsel yapısına yansımaması imkânsızdır.

Dinin bilim lehine, vahyî bilginin akli bilgi lehine müfredattan çekilmesi, modernleşmeyi batılılaşmayla özdeş hale getirdi ve yeni yetişen gençler, ne Anadolu'yu ne de Avrupalı olabildi, kelimenin tam anlamıyla "araf"ta kaldılar. Bunun olması doğaldır; zira yaratıcı ve özgün düşünce geliştirebilmenin yolu, öncelikle felsefe ve bilim de (Ahmed İnam'ın tabiriyle) "bayi" olmaktan kurtulmakla olacakken, biz daima, başka şartlar ve mekânlarda farklı sorunlara üretilen çözümleri sanki kendi sorunlarımızın çözümleri *imîş* gibi öğrendik. Üstelik bunu da, aktarılan çözüm önerisine, o düşünce evreninde üretilen karşı çözümleri aktarmadan yapınca, verilen felsefe eğitimi Batının sadece bir yanını yansıttı. Bunun sonucunda, ne kendimiz kalabildik, ne de "öteki" olabildik. Bu durum yalnız bizlere özgü değildir; maalesef 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kademeli olarak bütün İslâm dünyasında aynı çıkmazlar yaşanmaya başlamıştır.

Bu çıkmazı gören bazı âlimler, sorunun kaynağının Batı bilgi ve bilimini bütün boyutlarıyla kavrayarak, kendi geleneksel kültür evrenimizdeki verilerle eleştirel bir hesaplasmaktan geçtiğini gördüler. Bu, Grek tercümeleleriyle birlikte İslâm'ın ilk dönemlerinde yaşanan kültürel dönüşümün benzeri bir süreci yeniden gündeme getirmekten ibaretti.

Düşünce tarihinde diğer felsefi sistemlerden istifade etmeyen, yani eklektik olmayan bir yapılanmanın mümkün olmaması bu tür etkileşim ve dönüşüm süreçlerini doğal karşılamayı gerekli kılmaktadır. Nitekim Batı, Rönesans (Yeniden Diriliş) dönemini klasik Grek düşüncesine yönelip Müslüman filozofların şerhlerinden istifade ederek yeniden yorumlamalar ile gerçekleştirmiştir.

Felsefe ve bilim alanında 1970 li yıllardan itibaren yoğun bir şekilde, farklı yöntemlerle de olsa, İ. Raci Faruki, S. Nakip el-Attas, S. Hüseyin Nasr, Abdülkerim Suruş, Muhammed Abid Cabiri, Muhammed Arkoun gibi bilim adamları, İslâm dünyasındaki felsefi birikimi eleştirel bir perspektifle incelemeye başladılar. Türkiye'de ise, merhum Nurettin Topçu'nun başlattığını düşündüğümüz ve Mümtaz Turhan ve Erol Güngör'ün devam ettirmeye çalıştığı bir süreç, aksaklıklarla da olsa, devam ettirilmeye çalışılmaktaydı.¹⁵

Felsefesiz İlahiyat Ve Olası Sorunlar

Şimdi, ilahiyat fakültelerinde felsefe ve grubunun budanması projesi gerçekleşseydi, bahsettiğimiz ve gerçekleştirmeye çalıştığımız bu süreç artık kesintiye uğrayacaktı. Çünkü bu sorunu yaşayan ve çözümler üretmeye

15 Mevlüt Uyanık, *Felsefi Düşünceye Çağrı*, 2. baskı, Elisyay, Ankara, 2012, s. 7-12.

çalışan aydınların eğitimlerine baktığımız zaman, modern batı felsefesinden bütün boyutlarıyla haberdar olan nesil yetişmeyecek. Yöntemlerindeki farklılıklarına rağmen, Batı bilgi, bilimi ve “etik”ine, kısacası, felsefesine hâkim olunca, İslâm dünyasında proje geliştirebilmenin ön şartlarından birisi tamam oluyordu.

Bir kısım akademisyen ilahiyat fakültelerinde, din ile felsefeyi uzlaştırmaya çalışmak ya da felsefeyi dinin emrine sokmak gibi bir amaç hedeflenmeden insanlığın düşünce birikimi analiz etmeye çalışıyordu. Çünkü felsefenin amacını ne bir bağlanma ne de mutlak bir kurtuluş sağlamak olarak görmüyorlardı. Bilakis amaç, varsa bu tür bir bağlanmanın kökenine inmek, akla uygun olan ile akıl üstü ve akıldışı seçeneklerden en uygun olanı seçmeye dair yetiyi geliştirmek, böylece din ile felsefe arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesine yönelik bir adım atmak; böylece her birinin kendine özgü öncülleri ve ilkelerini anlamaya çalışmaktı.

Çalışmaktı diyorum çünkü bu süreç, 28 Şubat 1997 de kesintiye uğratılmak istendi; bu kendi paradigmaları açısından makuldü. Bu bakış açısına göre zaten ilahiyat fakültelerinde felsefe olmazdı, çünkü dogmatikler, eleştirel ve rasyonel düşünce üretilemezdi. Düşünce silsilesinin sonsuza kadar ulaşmasının imkânsızlığını, zorunlu olarak bir ilk öncülde durmanız gerekliliği ve bunun mantıksal tutarlılığından ve buna verilen isimlerin (Tanrı, madde vb) dünya görüşünü de teist, deist ve/ya ateist olarak temellendirdiğinden bahsetmeniz bir anlamı da kalmıyordu! Biz, ilahiyatlılar dogmatiktik; ama kendileri zorunlu/dogmatik bir şekilde kabul ettikleri ilk öncüle ve verdikleri ismi tartışıyorlardı bile!

Peki, şimdi muhafazakâr/dini değerleri öncelediğini söyleyenler niye felsefeden rahatsız oluyorlar ve felsefe grubu dersleri ile kelâmı buduyorlar diye sorsam? Aslında her iki görüşünde ilahiyat fakültelerindeki zihin açıcı derslerden rahatsız olması ilginç değil mi? Hani bu iki paradigma birbiriyile zıttı, burada nasıl bir araya gelindi diye sorsam ne olur! Ya da “Giriş” kısmında belirttiğim üzere, ulusalcı sol söylemin “Felsefeler ilahiyatlaşıyor!” tezine “Felsefesiz ilahiyat!” tezi ile mi dolaylı destek veriliyor diye sormak gerekmez mi?

Akademik ve etik değerden yoksun karar geri çekildikten sonra bilgiç bir şekilde artık ilahiyatların sorunlarını temelden tartışma zamanı gelmedi mi? Bu mücadele sadece *Felsefe Tarihi* ve *İslâm Ahlâk Felsefesi* derslerinin kaldırılmasının engellenmesine yönelik bir çaba mıydı, diye soranlara ise o dönemde yazılan şu bilgeleri aktarmak isterim.

Öncelikli Sorun: İstihdam

1993 yılında 24 ilahiyat fakültesi, 7 İlahiyat Meslek Yüksekokulu vardı. Şimdi sekseni (86) aştı; bu kadar çok ilahiyat fakültesine niçin ihtiyaç

var, sorusu Türkiye’de belirli kesimlerde hala önemli bir soru(n) olarak görülmektedir.¹⁶ Bunun için öncelikle hesaplaşmamız gereken bir gerçek var: diğer fakülteleri bitirenlerin zorunlu olarak kamu görevi veya mezun olduğu okul ile ilgili bir işte çalışma zorunluluğu olmadığı gibi ilahiyat mezunlarının da bu gerçeği görmesi gerekiyor. Bununla birlikte öğrenci fakülteden mezun olduktan sonra aldığı diplomayla bir iş sahibi olmak istemektedir. İş edindirmeyen diploma pratikte çok işe yaramıyor. Neyse ki, ilahiyat mezunlarına son düzenlemelerle iş bulma imkânı oldukça kolaylaştı, hatta ilköğretimlerde seçmeli Kur’an ve Sıyer dersleri için öğretmen bulunamıyor. Bununla birlikte ilahiyat fakültelerinin öğretmenlik formasyon sorunu halledilmiyor.

Bunun yanı sıra yeni müfredatın gerekçesi olarak sunulan “ilahiyat fakültelerinin İslâm üzerinde derinleşmiş uzman/ilim adamı yetiştirme” önerisi üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Sorun, yukarıda belirttiğimiz üzere, bir kısım dersleri azaltıp, bazılarını kaldırıp, yerlerine daha fazla Arapça, Kur’an gibi temel İslâm bilimleri derslerini okutmak iddiasının tutarsızlığıdır. Zaten müzakerelerde oran olarak da bu derslerin müfredatın 3/4 oluşturduğu ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla problem, eğitim ve öğretimdeki kırılmaların ders sayısı ya da azlığından olmadığını anlamak gerekiyor, mezunların niteliğindeki kırılmaların mahiyeti üzerinde durmak gerekir.

Türkiye’de mezunlar, DİB bünyesinde görev yapsalar bile, ayrıca öğretmenlik sertifikası almanın yollarını araştırıyor. Din eğitimi, sosyoloji, psikoloji öğretim üyelerimiz var ve elimizden alınan pedagojik formasyon belgesi verme hakkının geri iadesi gerekiyor. Ayrıca diploma sahibi öğrencinin başarısını istiyorsak hangi alanda çalışacaksa o alanda donanımlı olması için dersleri ve müfredatı geliştirmeli ve seçenekleri çoğaltmalıyız. Öğrenci Alanı tanınması, alanla ilgili alanın özelliğine göre formasyona sahip olması gerekir.

Biz bugün Türkiye’de tek tip (Din Kültürünü saymazsak) ilahiyatçıyla en az 10 alanda hizmet vermek istiyoruz. Mevcut ilahiyat fakültesi formasyonu:

DİB’de İmam-Hatip

DİB’de Vaiz

DİB’de Kur’an Kursu Öğreticisi

DİB’de Cezaevi Vaizi

DİB’de Aile ve İrşat bürosunda eğitimci

DİB’de Yetiştirme Yurtları ve Huzurevi Vaizi

16 Abbas Güçlü <http://www.milliyet.com.tr/1998/08/20/yazar/guclu.html> http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5910&tarih=05/07/2009&ek_tarihi=yok

MEB’de İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni

Lise Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni

Engellilere yönelik din hizmetleri verilmeye çalışılmaktadır.

İlköğretimleri ayrı saydığımızda en az 8 istihdam alanına yönelik olarak tek bir mezunla hizmet götürmeye ve bundan başarı beklemeye ne kadar hakkımız var? Her bir alanın özelliği, hedef kitlesi, psikolojisi, özel alan bilgisi ve formasyonu farklı farklı olduğu açıktır. Yukarıda belirttiğimiz üzere ilk Müslüman filozof Kindî, bunu yüzyıllarca önce söylemiştir.

Dinî bilgi ve disiplinlerin felsefi bilgi ve disiplinlerle birlikte verilmesi, öğrencinin zihnini açacak, her türlü selefî, radikal tutum ve tavırlardan kaçınacak, lehine ve aleyhine olan hususları bilecek, dini derinlemesine anlayacak (fehm, fikh) kimsenin değirmenine su taşımayacaktır.

Modern çağda gelinen nokta İSTİHDAM ALANINA yönelik olmalı. Türkiye tekrar medrese dönemindeki sisteme benzer bir yapılanmaya dönüş yapamaz. Temel dini bilgilerin yanı sıra istihdam alanına yönelik branşlaşmalar, bölümlenmeler vasıtasıyla sağlanırsa, herkes alanında uzmanlaşacak. Lokal alanda daha derinlik sahibi kişiler yetişecektir.

Din eğitimcisi Sadettin Özdemir’in dediği üzere, ana bir ilahiyat iskeleti oluşturulup alanlara göre sertifika programları yapılabilir. Öğrenci hangi alanda uzmanlaşacaksa ilgili alanın sertifika programını takip eder ve belgesini alabilir. Çünkü ilahiyat mezunları sadece cami ve okullarda hizmet vermiyor, bunlara ilaveten cezaevleri, hastaneler, huzurevleri, rehabilitasyon merkezleri, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bağlı yurtlar ve çocuk yuvalarında hizmet veriyorlar. Türkiye AB üye olma sürecinde birçok gelişme sağladı, ama “Dini Sosyal Hizmetler” alanı hâlâ bir meslek grubu olarak kabul edilmedi ve bu anlamda bir gelişme sağlanamadı. Almanya’da otuz beş bin sosyal ilahiyatçı olduğunu ve bunların sosyal hizmetler alanında ilgili kurumlarda hizmet alan, sosyal yardıma muhtaç insanlara moral motivasyon terapi destek açısından hizmet ettiğini belirtirsek, istihdama yönelik ilahiyat eğitiminin önemi iyice ortaya çıkacaktır.¹⁷ Bu da programlarımızın AB standartları ve Bologna sürecine göre düzenlenmesini gerektirmektedir.¹⁸

17 Özdemir, Sadettin “AB Giriş Sürecinde İlahiyat Fakültelerinde Yeni Bir Bölüm Önerisi: Dini Sosyal Hizmetler Bölümü” veya “Sosyal İlahiyat Bölümü” **Günümüz Türkiyesinde İslam Uluslararası Sempozyum**, Erciyes Üniversitesi. Kayseri.2009, s.1vd; , a.mlf, Dini Sosyal Hizmetlerin Temelleri, SDA Fen Edebiyat Fakültesi sosyal Bilimler Dergisi, sayı:25.2012, s.125-138SDÜ Eğitim fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi bölüm başkanı Doç. Dr. Sadettin Özdemir beye verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederim.

18 Mevlüt Uyanık, <http://www.anahabeyorum.com/felsefesiz-din-egitimi-ve-ilahiyat-fakultelerinin-islevi-makale.4988.html>; <http://www.haberlotus.com/?p=4953>

Skolastik Eğitim Felsefesiz Verilebilir mi?

Eğer bu dönemde felsefe ve grubu derslerini kısıtlayarak, bazılarını kaldırarak kelimenin tam anlamıyla bir dini (skolastik) eğitim verileceğini düşünüyorlarsa, yanılıyorlar. İlahiyat fakültelerindeki eğitim ve öğretim aksaklıklarının tefsir, hadis, fıkıh gibi temel İslâm ilimlerinin (aslında bunlara disiplin demek daha tutarlıdır¹⁹) çoğaltılması, buna karşılık felsefe grubunun azaltılması, (bunun içinde *İslâm Ahlâk Felsefesi* dersinin de olması oldukça ironik ve kafa karışıklığının boyutlarını göstermesi açısından ilginçtir) ile meselenin çözüleceğini sandılar, ama yanıldılar. Nasıl 28 Şubatçılar ilahiyat fakülteleri ile uğraşmalarından bir sonuç alamadıysalar, yeni ve jakoben (aslında neo-selefi söylem demek daha uygun) tutum da başarısız oldu. Çünkü skolastik diye isimlendirilen ortaçağ âlimleri yedi hür sanatı (gramer, hitabet, mantık, hesap, geometri, astronomi ve musiki) iyi bilen kültürlü İnsanlardı. Fakat ortaçağda temel gaye, araştırmadan ziyade eğitim ve öğretimdi. Dolayısıyla şayet, felsefeyi dinin doğrularını tasdik etmek için kullanmaktan söz edilirse, “bir hususta belirli bir sabit fikre saplanıp kalmanın son tahlil de tasvip edilmeyen şeyleri de savunmaya kişiyi mahkûm eder” ilkesinden hareketle ve böyle bir duruma da düşmemek gayesiyle, felsefi düşünce hakkında temel bir bilgilenme şarttı. Şimdi siz yukardaki dersleri bırakın, temel felsefi ilkeleri budayarak nasıl bir dinî/skolastik eğitim vereceksiniz?

Bu kadar çok öğrenci alıp, gece gündüz ders veren bir öğretim üyesi ne zaman araştırma yapacaktır? Araştırmaz bir eğitim ve öğretimin sonuçları ne olacaktır? Kaldı ki, felsefe/düşünce tarihini, antik-orta/skolastik-yeni çağ diye nitelendirmenin tutarsızlığını felsefe öğretir gençlere. Çünkü bir medeniyetin (örneğin Hıristiyanlığın) ortaçağı; başka bir medeniyetin (örneğin İslâmiyet'in) altın çağı olabilir. Veyahut üç vahyi dinin düşünürlerinin felsefi tartışmalarından yakalanabilecek bir çağ da olabilir. Bu tür bir izafilik bile, felsefi bilgiden mümkün olduğunca faydalanmayı, basite indirgenmiş, kolay öğrenilebilir ve öğretilbilir şekilde üretilmiş hazır çözüm önerilerinden kaçınmayı gerekli kılar.²⁰

“İlahiyatlı Felsefeci” Ne Demektir?

Bu noktada ilk Müslüman filozof olarak kabul edilen Kindî'den hareketle “İlahiyatçı” ve “İlahiyatlı” arasında bir ayrıma gitmek istiyoruz. Çünkü genel kullanımı itibarıyla “İlahiyatçı” terimi yanlıştır ve dinî kavramların riyaset ve din tacirliği için kullanımına işaret eder. Oysa “İlahiyatlı” yani

19 Mevlüt Uyanık, “İslami İlim” Kavramsallaştırılması, *İslâmiyat VI*(2003) sayı.4, ss.23-35, Ayrıca bkz. S.H.Nasr, *İslam ve İlim*, çev. İ. Kutluer. İstanbul. 1989, s.3 vd

20 Mevlüt Uyanık, <http://www.anahaberyorum.com/28-subat-sureci-yargilanirken-felsefesiz-din-ogreti-mi-makale,5009.html>

varlık bilgi ve değer üzerine sistematik rasyonel ve eleştirel bir zihin yapısı ile elinden geldiğince Tanrı'ya benzemeye çalışsan, O'nun rızasını hedefleyen kişidir.

Her ilmin kendine has bir yöntemi ve ispat şekli olduğunu belirten Kindî matematik ve metafizik bir meselede burhan yönteminin kullanılmasını uygun bulur.²¹Tanrı'nın mahiyeti kavranamayacağına göre, sıfatlarına dair elde edilecek bilgileri, O'nun varlığının bilgisi olacaktır.²² İşte bu bağlamda, Kindî'nin felsefeyi “her gerçeğin sebebi olan İlk Hakk'ın ilmi “olarak tarif etmesi çok önemlidir. Zira bu felsefeyi bu şekilde tarif etmek, insanın gücü ölçüsünde varlığın hakikatini bilmesini gerekli kılar. ²³Dolayısıyla filozoflar, hakikate dair kendi düşünce ürünlerine bizleri ortak ederler, sundukları mantıki önermelerle gerçeklere ulaşmamızı kolaylaştırırlar. Bunların bazılarının bize uzak ve karşıt düşüncelere sahip olması, hakikatin güzelliğini benimsememize engel olmadığı gibi, utanılacak bir şey de değildir. Utanılacak olan, gerçeği gizleyen, saldırgan, zalim insanların hakikati arayanları riyaset ve din tacirliği yaparak aşağılamaya çalışmalarıdır. Kindî'nin dediği gibi, gerçekte varlığın hakikatinin bilgisini; yani felsefe yapanlara karşı çıkan ve teolojik dille kâfir olarak niteleyenler, din tacirliği yapmaktadırlar ve riyaset peşinde koşmaktadırlar. “Hased kiri ve düşünce ufuklarını kaplayan karanlık, gerçeğin nurunu görmeye engeldir. Saldırgan ve zalim düşman durumunda olan bunlar, haksız yere işgal ettikleri kürsüleri korumak için” her şeyi yaparlar. Sahip oldukları her şeyin ticaretini yapar, onu alıp satar, sattığı ise artık onun değeridir zaten.²⁴

Vahyi Hareket Noktası Olarak Kabul Eden Bir Kişinin Felsefe Yapması İmkânsız mı?

12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997 darbecilerine göre evet, imkânsız; maalesef yeni dönemdeki bazı kişiler de felsefenin özellikle de *Felsefe Tarihi* ve *İslâm Ahlâk Felsefesi*'nin gereksiz olduğu kanaatindedir. Dini hareketleri inceleyen dinler tarihi ve diğer felsefe grubu derslerinde kademeli olarak azaltılarak yerine daha fazla Arapça, Kur'an ve temel İslâm bilimleri konularak daha dindar nesil yetiştirileceği varsayıldı.

İlk gruba göre dogmatik insanların felsefe yapması imkânsızdır ve kendileri açısından makuldür. Peki, ikinci gruba göre, felsefe ve grubu dersleri

21 el-Kindî, *Kitabfî'l-felsefeti'l-ula, İlk Felsefe Üzerine*, ”Kindî. Felsefesi Risaleler, çeviri ve İnceleme. Mahmut Kaya. İz yay. İstanbul.1994,11-12

22 Hanifi Özcan, *Epistemolojik Açından İman*, İFAV, İstanbul.1992, s.92

23 el-Kindî, *Kitabfî'l-felsefeti'l-ula, İlk Felsefe Üzerine*, ”Kindî. Felsefesi Risaleler, çeviri ve İnceleme. Mahmut Kaya. İz yay. İstanbul.1994, s.-1-2; .UYANIK Mevlüt, *İlk İslam Filozofu Kindî'ye Göre Alemin Mahiyeti Sorunu* (Kozmolojik Bir Meselenin İtikadi bir Boyut alması.) I. İslam Felsefesi Meseleleri Sempozyumu, 8-9 Kasım 2002. Ankara. S.99-123

24 Kindî, Felsefi Risaleler, s.4-5,

ilahiyat ilimlerindeki başarısızlığın temel nedeni olarak görerek, bunların azaltılması, mümkünse kaldırılması isteği makul müdür? Makul değildir; çünkü bu tür uygulamalar, Dinî/dünyevî, laik/anti-laik/ vahiy/akıl, din/felsefe geriliminin beslenen riyaset ve din tacirliğinin değirmenine su taşır.

Bize göre, dini değerleri/vahyi bilgiyi öncelemek, Tanrı'nın varlığı, evrenin yaratılışı, ruhun ölümsüzlüğü gibi felsefi/metafizik sorunların çözümü ile uğraşmasında bir engel teşkil etmez. Tersine, fiziksiz metafizik nasıl olmazsa, felsefesiz ilahiyat olmaz. Düşünce soru(n)larına dini verilerden etkilenen bir tasavvur ortaya koymak, bu konulara dair fikir ileri süren ama dini değerleri kabul etmeyen ilim insanlarının ortaya koydukları tasavvurlardan epistemolojik anlamda bir farkı yoktur. Müslüman veya Hristiyan ilim insanını diğerlerinden farklı kılan; bu terimlerin onu ve ürettiklerini vasıflandırmasıdır. Onlarda diğer bilim insanları gibi tüm felsefe ve bilim sorunlarıyla ilgilenme hakkına sahiptirler; kendi fikirlerine/paradigmalarına göre problemler arasında seçme yapabilir ve çalışabilirler.

İslâmî entelektüel kültürün en zengin hazinelerinden birini oluşturan İslâm'daki felsefi hareketi, mezhebi yapılanmaları, teolojik tartışmaları budayarak toplumsal barışa hizmet edilmez, tersine yeni bir mihne oluşturulur! Mûtezile, nasıl özgür irade ve özgür düşünce adı altında çıkıp, bir süre sonra alternatif düşünceleri ve/ya kendi öncüllerini kabul etmeyenlere yönelik baskı oluşturduysa, bu proje de benzeri sonuçlar üretme ortamını besleyecekti.

Bu noktada gerek tartışmalar gerekse sonrasında yayımlanan videolar ve serdedilen fikirlere dikkat edildiği zaman şu soruyu sormak gerekiyor: Bu müfredatla, bir tarafta din ve vahiy; diğer tarafta felsefe ve akıl şeklinde sunulan ikilemden sıyrılmaları ve bütün Müslüman halklara örnek olacaklarını mı düşünmüşlerdi? Önerilen müfredat ile bu çerçevede, özellikle din olarak İslâm'ın (veya Hristiyanlığın) irrasyonel alana ait olduğu, aklın dinî bir kategoride değerlendirme yapamayacağını söylemek olduğunu farkındalar mıydı!? Dolayısıyla dinin felsefe ve doğa bilimleriyle işbirliği içinde olmasının imkânsız olduğunu söyleyenler ile aynı safta olduklarının hala farkında olunduğu kanaatinde değilim.

Eğer sivil ve akademik/etik bir direniş gösterilmese ve uygulansaydı bu müfredat, fizik âlem yani araştırılan ve ilgilenilen beşerî veya doğal alanlar, salt rasyonel boyuta indirgenip, onun metafizik evrenle irtibatı koparılmayacak mıydı? Var olması için bir başka varlığa muhtaç olmayan yani Zorunlu Varlık olarak tanımlanan Tanrı, çelişği düşünülmesi imkânsızdır şeklindeki mantıksal ve felsefi temellendirmeden habersiz olan bir talebe, Tanrı/Bir; Evren/Çok ilişkisini nasıl kuracaktı? İslâm Ahlâk Felsefesi'ni verecekler dedikleri tasavvuf bilim dalı öğretim üyeleri mi bunu temin edecekti?

Eğer proje başarılı olsaydı; diğer bir ifadeyle bu alanların rasyonel olması dinî/tinsel boyutunun olmadığı anlamını söyleyenler ile aynı söylemde sizleri buluşturmayacak mıydı? Veyahut felsefesiz bir ilahiyat ile “Doğanın Tanrı’nın kudretini ve yüceliğini vurgular; ondan simgeler taşıdığını söyler, binlerce ibret var diyerek mi cevap vereceksiniz bu sorulara? Eğer böyle cevap verirseniz, bu incelemeler, sübjektiftir ve temelde de başarısızdır, diyenlerle aynı safta buluşturamaz mı, sizleri?”²⁵

Felsesiz İlahiyat Mümkün Mü?

Mümkün değil, çünkü “İslâm” terimiyle, “ezeli ve biricik Hakikat”in insanlık tarihinin mevcut çevrimindeki son vahyedilmiş şekli, beşeri hayatın her boyutuna dair sözü olan bir din kastediliyorsa; felsefede varlık, bilgi ve değer üzerine rasyonel, eleştirel ve tutarlı bilgiler üretmekse, dinî/ilahî bilgilenmelerin günümüz insanına sunduğu ve sunacaklarının güncelleştirilmesi gerekir. Aksi takdirde “Dindar Nesil” yetiştireyim derken ya “Din/i/dar” ve selefi söylemlere altyapı hazırlayacaklar ya da zihinleri sömürgeleştirilmiş ve sekülerleştirilmiş bir nesil yetiştirilmesine göz yumacaklardır.²⁶

İslâm, bu bağlamda, ahlâkî ve sosyal bir düstur anlamında sadece bir din va’z etmekle kalmadı, aynı zamanda dünyanın bir kesiminin zihniyetlerini de değiştirdi. Kısa sürede kendine özgü ve özgün bir medeniyet oluşturdu. Bu medeniyetin teşekkülüyle hâsıl olan yüksek kültürü biçimlendirmede oldukça etkin ve büyük ölçüde özerk entelektüel bir faaliyet olan İslâm/Arap felsefesinin yerini yeniden okumak ve Türkçe düşünen-yazan insanımıza tekabülünün ne olduğu ancak felsefe ve dinî ilimlerin verilerinin ilahiyat fakültelerinde analiz edilmesi, yeniden yorumlanması ile yapılır.²⁷

Bu çerçevede İslâm medeniyetini, Hz. Âdem’den (as.) itibaren oluşturulan kültür ve medeniyet tasavvurlarından farklı, özgün ve özgül kılan hususların bütüncül bir şekilde araştırılması ancak felsefe tarihinin rasyonel, eleştirel ve tutarlı bir şekilde incelenmesi ile mümkün olur. İnsan-Tabiat-Tanrı ilişkisinin nasıl temellendirildiğini bilmenin ötesine geçerek yeniden bir bilgi-bilim tasavvuru ve bunlar üzerine kurulu medeniyet projesi geliştirmenin imkânını tartışacaksak, felsefesiz ilahiyat mümkün değildir.

Dinî değerler salt kronolojik olarak (ahbarî hükümler) vermek, farklı zaman ve mekânlarda farklı şartlarda üretilmiş çözümler önerilerini aynen

25 Temellendirme için bkz. Etienne Gilson, *Ortaçağ Felsefesinin Ruhu*, çev. Ş. Öçal, İstanbul.2003, Elisabeth Ströker, *Bilim Kuramına Giriş*, çev. D. Özlem, İstanbul. 1990, Mevlüt Uyanık, *Felsefi Düşünceye Çağrı*, Ankara.2003/2012

26 <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/YusufKaplan/geliyorum-diyen-fel%C3%A2ket-isl%C3%A2m-la-iliskisi-sifirlanan-kusaklar/40004>

27 Dimitri Gutas, “Yirminci Yüzyılda Arap Felsefesi Çalışmaları” *İbn Sina’nın Mirası*, derleyen ve çeviren M. Cüneyt Kaya, İstanbul.2004, s.155

günümüze taşımak anlamına gelir ki, bu muhaldir. Oysa her çağda karşılaşılan sorunlar, o dönemde yaşayan insanlar için hep “yeni” olup, çözümünü için yapılan bilgi ve siyaset felsefesine dair okumalar da her zaman güncel/aktüel olandan hareket edilerek yapılır. ²⁸ Neo-selefilik adı altında bu yapılmaya çalışılıyor ve İslâm dünyasının içinde bulunduğu durum da bu zihniyetin ürünüdür. Hâlbuki ahbarî hükümlerin günümüz şartları açısından “değer”lendirilmesi ve güncellenmesi (inşâî hükümler) gerekir. Aksi takdirde radikal örgütlerin içine düştükleri anakronizm beslenmiş olacaktır.

Bu bağlamda tarihsel verilerden haberdar olmak, eleştirel bir yöntemle okumak çerçevesinde sembollerin zahiri ve ilk anlamları öncelenmeli ve tarihsel olarak o dönemin durumu, olayların kayıt altına alınma şekillerinin bilinmesi gerçekten elzemdir. Fakat buformel/zahiri/tarihi boyutun yanı sıra bu tarihin/geçmişin felsefi içeriğini, lafzın zahiri anlamı ile dinin maksadını dikkate alarak yeniden okumak, onu güncellemek, varoluşsal kaygıyı günümüze taşımak ve bugünün insanına hitap eder hale getirmek gerekir.

İbn Haldun’un ifadeleriyle söyleyecek olursak²⁹ “Toplumsal birliktelik, sosyal bütünlük için gerekli olan dayanışma duygusu, komünal ruh, sosyal bağlılık veya sosyo-politik kimlik” olarak tanımlanan *asabiyyetin* bir aracı olarak din kavramı incelenecektir. Aksi takdirde din, riyaset ve ticaretin bir unsuru olmaya devam edecek, Arap dünyası ve İran da olduğu üzere mevcut siyasal paradigmalara meşruiyet sağlayan aygıtı dönecektir.

İlahiyat Fakültelerinde İlim ve Disiplin Olarak Felsefe

İlm-i nazar veya *nazarî hikmet* denilen bu disiplinin gayesi yukarıda belirttiğimiz üzere Hakikat’ın araştırılmasıdır. Konusunun “Varlık” olması filozofun bir varlık inşa etmesi anlamında değil, Varlık’ın bilgisini elde ederek, onun küçük harfle yazılan varlık; yani âlem ile olan ilişkisini kurgulamaktır. Bu çerçevede metafizik, matematik ve fizik gibi teorik ilimlerin lisan ve mantık gibi alet ilimler vasıtasıyla kavranması ve pratiğe aktarılması önemlidir. Kişinin ev (tedbiru’l-menzil) ve site/devlet (tedbiru’l-mudün) yönetimini ahlâkî formatlarla yapmayı hedeflemesinin sonucunda yukarıda bahsettiğim felsefî ilimler sistemi ortaya çıkar.³⁰ Bu hususu önemlidir; çünkü felsefenin amacı, tahsilu’s-saade (mutluluğu elde etme) ise teori-pratik uyumunun gerçekleştirilmesi gerekir. Bunun temini için kronolojik olarak sunulan veriler, ayrıca bir sorunu merkeze alarak yeni-

28 J.V. Kempfski, *Siyaset Felsefesi*, Günümüzde Felsefe Disiplinleri, çev ve der.Doğan Özlem. İstanbul.1990, s.450.

29 Bkz. Muhammed b. Abdurrahman b. Haldun, *Mukaddime*, çev. Z.KadiriUgan, İstanbul. 1990, c.1, s.18,402-410; Mevlüt Uyanık, *Felsefi Düşünceye Çağrı*, Ankara. 2003, s.147-148

30 Kutluer, age, s.168

den okunmalıdır.³¹

Hikmet ve Felsefe İlişkisi

“İslâm” “Allah’ın varlığına ve birliğine inanmak, Hz. Muhammed’in insanların bu dünyada refahlarını, ahirette felahlarını sağlayacak ilkeler gönderdiğini kabul etmektir.³² Hz. Muhammed’in risaleti ile kemal noktasına ulaştırılmış bulunan ilahi ilkelerin bütünüdür. “Allah katında hak din İslâm’dır” ayetinden anlaşılan da budur.³³ Bu ayetin gerekliliğini yerine getirmek ancak, Allah’ın gönderdiği bütün peygamberleri ve şartlarını kapsayan “Din”i bilginin sürekliliğini ve mukayesesini yapmakla mümkün olur ki bu sürecin bilgilenebilmesine felsefe tarihi ve/ya Hikmet tarihi denilir. Görüldüğü üzere, İslâm terim anlamıyla salt bir din olmaktan öte, beşeri varoluşun zorunlu bir boyutu olan felsefe tarihini de içine alan bütüncül bir bakış açısını gerektirmektedir.³⁴

Sonuç

Fiili sömürgeyi hiçbir zaman tatmamış Anadolu insanı, fikri sömürge araçları ile hesaplaşmayı, yüzleşmeyi bilmiş ve her daim fikri, vicdanı hür insanlardan taraf olmuştur. 1980 ve 28 Şubat süreçlerinin dinî değerlere yönelik müdahaleleri nasıl sonuçsuz kaldıysa, bu sefer kendini Ortodoks/sahih din anlayışının sahibi olarak görüp, diğerlerini heteredoks yani sapkın ve delaletle olan, modernleşmiş zihinler olarak nitellemenin ve ilahiyat müfredatlarına müdahalenin bir anlamı olmadığı ortaya çıktı.

Din, dünyada refah ve huzur, ahirette felah temin edecek ilkeler bütünü olarak tanımlandığına göre, ilk peygamberden itibaren temel ilkeler (Tevhid-Nübüvvet-Mead) farklı zaman ve mekânlarda farklı diller ile yeni bir peygamber (Nebi/Rasul) vasıtasıyla hayata geçirilmiştir. Hz. Muhammed’den (sav.) başka peygamber gelmeyeceğine göre, kıyamete kadar temel ilkeleri onun, sahabesinin ve tabiunun uygulamalarını dikkate alarak her daim yeniden okumamız gerekmektedir. Bu da ancak insanlığın birikimini eleştirel rasyonel bir şekilde okumamızı sağlayan felsefe grubu derslerin desteğiyle olacaktır.

31 Mevlüt Uyanık, Aygun Akyol, İslam Ahlak Felsefesi, Elisyay.Ankara.2013

32 Mevlüt Uyanık. *İslam İnanç İlkeleri*, Ankara.1997, s.32-33; a.mlf. “Türkiye’deki Kavramsal Kargaşanın Temel Terimleri: Din, Millet ve Şeriat” *Yeni Türkiye Cumhuriyet Özel Sayısı*. Sayı.23-24. cilt.4, s.2623 vd.

33 3/Âl-i İmrân, 19.

34 S.H.Nasr, *Genç Müslümana Modern Dünya Rehberi*, çev.S. Yalçın. İstanbul.1996, s.124; Uyanık, İslâmî İlim, s.28

Is It Possible “Theology Without Philosophy

Mevlüt Uyanık

Abstract

It should be stressed that the analysis of individual and social philosophical disciplines and the process of an individual’s understanding of him/herself and the God contributes to the growing up of a generation that is satisfied with itself. The theology education that is devoid of philosophical disciplines becomes a neo-predecessor discourse; and this becomes analogous to the education system in Arabic countries. The ones who try to do it this way cannot understand that scholastic/religious education cannot be done without philosophical disciplines. They are not aware of the historical knowledge in this regard. And such mentality depicts the rate of mentality’s problematic.

Keywords: philosophy, theology, theological education

“Felsefesiz İlahiyat” Mümkün Mü?

Mevlüt Uyanık

Özet

Felsefi disiplinlerin bireysel, toplumsal unsurları inceleyip, kişinin kendini tanıma süreci ile Rabbini de tanıyacağını, kendisiyle barışık bir nesil yetiştirmeye katkı sağlayacağını vurgulamak gerekir. Felsefi disiplinlerden soyutlanan bir ilahiyat eğitimin neo-selefi bir söyleme dönüşeceğini, bunun da mevcut Arap ülkelerindeki eğitim ve öğretimden farksız olacaktır. Üstelik bunu yapmaya çalışanların skolastik/dini eğitimin felsefi disiplinleri bilmeden yapılamayacağına dair tarihsel bilgilenmelerden bi haber olduğunu görmek, zihniyet problemiğinin boyutunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: felsefe, ilahiyat, ilahiyat eğitimi